

Tvorba současných anglicky píšících dramatiků z Britských ostrovů, často zobrazující ožehavá témata sexu a násilí, u nás získala značnou popularitu. Jména jako Mark Ravenhill, Dennis Kelly nebo Martin McDonagh jsou dobře známa a jejich hry se pravidelně objevují na repertoáru českých divadel. Můžeme k nim zařadit také dramaturgie próz Irvina Welshe, například *Trainspotting* nebo naposledy *Ucpanej systém* (podle povídek se sbírky *Acid House*), jehož premiéra se konala počátkem roku 2012 v Dejvickém divadle. Je tedy patrné, že i navzdory odlišnosti prostředí české diváky díla těchto autorů oslovují. Mnoho dalších mladých britských dramatiků, často podporovaných stipendii prestižních londýnských divadel, však na svou příležitost na našich jevištích zatím čeká – ať už je to Mike Bartlet, Penelope Skinnerová, Anya Reissová, nebo právě Matt Charman a jeho debut *Večer na psích dostizích*.

Matt Charman se narodil 5. června 1979 v Crawley v Západním Sussexu. Do divadla se zamiloval v osmi letech po návštěvě muzikálu *Fantom opery*. V patnácti ho pak zaujal Arthur Miller, první autor, který prý pro něho znamenal víc než jen povinnou četbu, oblíbil si také Tennesseeho Williamse a Joea Penhalla. Po nedokončeném studiu anglistiky na University College v Londýně pracoval krátce v automyčce – sám na toto období vzpomíná s humorem: „Každou chvíli jsem se vyplížil na záchod, abych si zapsal nějaký nápad nebo útržek rozhovoru. Pak jsem si ale řekl, že nemůžu strávit celý život psaním na záchodě, a tak jsem odtamtud vypadl.“ Začal pracovat pro

internetové stránky *whatsonstage.com* a přitom psal svou první hru, *Večer na psích dostizích* (A Night at the Dogs). Za ni obdržel v roce 2004 v konkurenci více než sedmi set textů Cenu Verity Bargateové pro začínající autory, spojenou s uvedením hry v Soho Theatre v Londýně, kde měla premiéru 8. dubna 2005.

Druhá Charmanova hra *Pět žen Maurice Pintera* (The Five Wives of Maurice Pinder) přináší velmi současný a provokativní pohled na instituci manželství a její alternativy. Mauriceův zdánlivě spokojený život se třemi ženami a dospívajícím synem v jednom domě nejprve nezmění ani příchod čtvrté a pak i páté ženy, nevyhnutelné rozpory a konflikty jsou však už na obzoru. Maurice se citovým vydíráním marně snaží udržet „rodinu“ pohromadě – ženy ho jedna po druhé opouštějí. Hra měla premiéru v roce 2007 v londýnském Národním divadle.

Stejná scéna uvedla v témže roce také dvě Charmanovy aktovky *Chatroom* a *Občanství* (Citizenship) a o dva roky později jeho drama *Pozorovatelka* (The Observer), odehrávající se na pozorovatelské misi při prvních svobodných prezidentských volbách v jednom západoafrickém státu. Výsledek je těsný a hlavní hrdinka Fiona má ze své pozice možnost dopomoci k tomu, aby volby dopadly ve prospěch toho „správného“, tj. opozičního kandidáta. Důsledky jsou však naprosto jiné, než očekávala. V zemi vypukne násilí a Fiona ke svému zděšení zjistí, že byla jen „užitečným idiotem“, majícím dopomoci k prosazení politických a ekonomických zájmů své rodné země. Tato hra získala v roce 2008 Cenu Catherine Johnsonové.

V roce 2011 napsal Matt Charman spolu s Moirou Buffini (u nás byly uvedeny její hry *Jordan*, *Večeře* a *Král je panna*), Penelope Skinnerovou a Jackem Thornem hru *Greenland* o důsledcích globálního oteplování. Premiéru měla počátkem roku 2011 opět v britském Národním divadle. Podílel se také na projektu Sixty Six Books londýnského Bush Theatre, v jehož rámci šedesát šest různých autorů vytvořilo texty inspirované kapitolami z Bible krále Jakuba. Mimoto je Charman autorem scénářů ke dvěma epizodám britského komediálního seriálu *Muž/žena* (Man Stroke Woman), podle svých slov připravoval také filmový scénář pro Rolanda Emmericha, k jeho realizaci však dosud nedošlo.

Zatím poslední inscenovanou Charmanovou hrou jsou *Výčitky svědomí* (Regrets), které v premiéře uvedl newyorský

Manhattan Theatre Club v březnu 2012. Drama se odehrává v padesátých letech dvacátého století, poznamenaných anti-komunistickou hysterií, v motelu uprostřed nevadské pouště, kde několik mužů tráví povinných šest týdnů před tím, než se podle zákonů státu Nevada mohou nechat rozvést. Příchod vyšetřovatele Výboru pro neamerickou činnost (jehož metody připomínají traumata také naší nedávné minulosti) postaví obyvatele motelu před obtížná rozhodnutí. Jeden z nich, osmnáctiletý Caleb je členem Komunistické strany USA a rozvozem chce zachránit kariéru své manželky, vycházející herecké hvězdy. Hrdinové této hry jsou nuceni řešit dilema, které je aktuální vždy a všude: je lepší podlehnout nátlaku, a tím ochránit své nejbližší, nebo si zachovat čest bez ohledu na důsledky?

Vraťme se ale k *Večeru na psích dostizích*. Na rozdíl od Ravenhillových či McDonaghových děl – za všechny jmenujme například McDonaghova *Poručíka z Inishmoru* (The Lieutenant of Inishmore), plného otevřené brutality, k němuž bývá *Večer na psích dostizích* někdy přirovnáván – v Charmanově hře žádný násilný skutek na scéně nevidíme, vše se děje mimo přímý pohled diváka. Atmosféra v Carlově bytě je však po příchodu Paula potenciálním násilím doslova nasycena. A druhá polovina, odehrávající se ve stísněném prostředí ložnice, kde postavy nemají vliv na události – a když si ho mohou vynutit, odzbrojí je vlastní bezradnost –, nás udržuje v neustálém napětí, které kulminuje v okamžiku, kdy k násilnému činu (o jehož průběhu a důsledcích se můžeme jen dohadovat) nakonec dojde v jiné části bytu.

Osou příběhu je vztah dvou bratrů, Carla a Dannyho. Starší Carl se nechce vzdát pocitu, že má na Dannyho vliv, současně však bratra zrazuje ve snaze získat si přízeň Paula, kterého obdivuje pro jeho schopnost „dotahovat věci do konce“. Promítá do něj své vlastní životní touhy – mít postavení, majetek a zejména autoritu a nikomu nedovolit, aby ohrožoval jeho pracně vystavěný svět. Na mladšího bratra je však zvláštním způsobem fixovaný a ze všech sil se brání tomu, aby po odchodu manželky s dětmi ztratil i posledního ze své rodiny. („Hele, čtvrtěční večere s bráchou jsou nedotknutelný.“)

Vztahy mezi Carlem a ostatními se vyhocují s příchodem Paula, kterého nikdo z pozvaných přátel neočekával. Paula se všichni bojí, cítí ve vzduchu znepokojivou hrozbu. Není radno si s ním zahrávat. („Vloni někomu přerazil čelist jen

proto, že zaparkoval na jeho oblíbeným místě.“) Carl zoufale namlouvá všem i sobě, že ho dokáže udržet na uzdě, i když sám postupně poznává, že to nebude možné.

Psí dostihy v názvu odkazují k základní situaci hry: jsou důvodem pro setkání postav a zároveň bodem, k němuž se vztahují jejich očekávání a naděje. Carl a jeho společníci založili syndikát – opatřili si dostihového chrta a doufají, že jim přinese rozptýlení i peníze. Jenže Carl, hybná síla syndikátu, má ještě jinou, zásadní motivaci – touží být na straně vítězů, dostat se nahoru, dosáhnout uznání, jehož se mu zoufale nedostává v zaměstnání ani ve vztazích. („Jde o toho psa, ten pes je symbol – něčeho nového, šance být jinej, mít něco čistýho a rychlýho.“)

Jediný Danny do syndikátu nepatří, na rozdíl od ostatních zatím necítí potřebu vyplňovat svůj život iluzorními úspěchy. Je to především jeho loajalita a ohleduplnost k osamocenému bratrovi, co mu zpočátku nedovoluje odejít. Následující události Dannyho však utvrzují v tom, že se na něj nemůže spolehnout – v poslední scéně Carl nereaguje na jeho volání o pomoc a Danny už nemá jinou možnost než sourozenecké pouto definitivně přerušit.

Výrazným tématem Charmanovy hry je strach – ze ztráty nejbližších, ze selhání, ze životní prázdnoty, a především strach přijmout skutečnost takovou, jaká je. Carl není v každodenním životě schopen činu, místo toho se upíná k představě dostihového psa, který mu má vrátit ztracenou sebeúctu. Paul udělá cokoli, aby své děti uchránil od všeho, co považuje za špatné. A když neuspěje, je připraven najít a potrestat domnělé viníky. Zůstává za ním ale jen spoušť, žena závislá na prášcích na spaní a děti, které ho nejspíš nenávidí, protože jim brání vydat se vlastní cestou.

Ve *Večeru na psích dostizích* vystupují pouze muži, úloha žen je však nepřehlédnutelná. Každý z mužů se o své partnerce (ať současné, či bývalé) zmíní a není pochyb o tom, že motivací jejich jednání jsou do značné míry právě ony. Danny se nedávno zasnoubil, Lionel je pod pantoflem, nesmělý Chalky se neobratně snaží zapůsobit na svou podnájemnici, pro Paula je manželka jen jednou z dalších položek v inventáři jeho úspěchů a Carl chápe svou situaci po rozvodu jako křivdu, které se na něm dopustila nejen žena, ale i soudy a de facto celá společnost. Konfrontace s představou o tradiční mužské roli pro ně nevyznívá příznivě – vztahy k ženám nezvlá-

dají a nedaří se jim obstat ani v mužském světě: při střetu s násilím buď vyděšeně zavírají oči ve snaze ochránit alespoň sebe, nebo se sice pokusí o odpor, ale nakonec stejně rezignují.

Silný příběh reflektující mužský svět nenaplněných ambicí a ostrých střetů iluzí s reálným životem, věrohodné dialogy a napětí, paradoxně udržované nezávazným tlacháním postav, za nímž je však cítit tušení hořkého konce – tím vším hra dokáže oslovit diváky i čtenáře. *Večer na psích dostizích* je pozoruhodným debutem nadějného dramatika a určitě stojí za to, aby se s ním seznámila česká divadelní veřejnost.

Antonín Dvořák